

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE “ANADOLU” ve MİLLÎ MÜCADELE MANZARASI¹

Eylem SALTIK*

Özet: Atatürk Dönemi Türk Edebiyatı'nın en önemli konularından birisi Anadolu'dur. Bu dönemde Türk edebiyatı yaşanan siyasi, tarihi ve sosyal gelişmelerden doğrudan etkilenmiş, bu etkinin sonucunda Anadolu konulu pek çok eser kaleme alınmıştır. Bu çalışmada Atatürk Dönemi Türk Şiiri'nde Anadolu konusu, Millî Mücadele yıllarının Anadolu manzarası şeklinde sınırlandırılarak incelenmiştir. Anadolu, savaşın her hâlini yaşamış bir coğrafyadır. İşgal edilen, yenilgi yaşayan, en zor şartlarda savaşan ve zaferi tadan aynı coğrafyadır. Yazıda, tüm bu gerçeklerin şiire nasıl yansdığı ortaya koyulmuştur.

Anahtar kelimeler: Anadolu, Millî Mücadele, Atatürk Dönemi Türk Şiiri

Depiction of Anatolia and the National Struggle in the Atatürk Period of the Turkish Poetry

Abstract: One of the frequent and important themes in the Atatürk period of the Turkish literature is Anatolia. Because Turkish literature was directly influenced by the political, historical, and social events during the period, a good number of literary works took Anatolia as the main theme. This paper, focusing on the years of National Struggle, explains in what ways the National Struggle was reflected in the works of the Atatürk period of the Turkish literature.

Key Word: Anatolia, National Struggle, Ataturk Period of Turkish Poetry

0.Giriş

Osmanlı'da 17. yy.da başlayan yenileşme hareketleri, İmparatorluk içindeki bazı kişilerin “yenilik hamlesini bir türlü yapamamaları, böyle bir hamlenin gerekliliğine inanmayışları, yaklaşık dört yüz yıllık mutlak bir dünya hâkimiyetinin oluşturduğu aşırı kendine güven duygusu” (Korkmaz 2005: 16) gibi tavırları nedeniyle sekteye uğramıştır. Bu sebeple 18. yy.da hızlı bir çöküş dönemine giren İmparatorluk, bu yüzyılın sonlarında ortaya çıkmaya başlayan Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük, Batıcılık gibi fikir hareketlerinin sunduğu somut önerilerle de yıkımdan

¹ Bu Makale, “Atatürk Dönemi Türk Şiiri'nde Anadolu” isimli tezden hareketle yazılmıştır.

* Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

kurtulamamıştır. Bu dönemde, yıkımdan kurtulmanın iki yolu olduğu düşüncesi ile birlikte iki fikir akımı daha kendisini göstermiştir. “Bu yollardan birisi bu ulusal uyanışı, imparatorluk devrinde ihmale uğramış olan anavatanın köküne nüfuz ederek canlandırmak; ikincisi imparatorluk ruhunda gizli olan yeni bir ulusal imparatorluk düşüncesi uyandırmaktır ki; bu, ulusal kültürün Osmanlı Devleti’nin kuruluş yıllarında olduğu gibi, yeni bir “taşma derecesi”ne gelmesi ile mümkün olabilecektir... Bu yollardan birincisi Anadoluçuluk, ikincisi Pantürkçülük (Turancılık)’tır.” (Atabay 2005: 145-146).

“Anadoluçuluk” yolu, “çok zahmet ve sabır” isteyen bir yol olmasına rağmen gerek Balkan Savaşları’nın gerekse Kurtuluş Savaşı’nın sebep ve sonuçlarıyla kendine gelişme ortamı bulmuş ve bir hareketin adı olmuştur. İsmi bir coğrafyadan alan ve tamamen bu coğrafyaya ait unsurlarla beslenen Anadoluçuluk fikri, Osmanlı’nın yapısından kaynaklanan bazı nedenlerle göz ardı edilen Anadolu topraklarının fark edilmesi, önem kazanması ve bu topraklarda yeni bir Türk devleti kurulması gibi çok önemli sonuçlar doğurmuştur.

Tarihî ve siyasi olayların sonuçlarından biri olarak kabul edebileceğimiz Anadolu’ya yönelme, çöküş sürecinde, “birincisi coğrafyalarda taviz vermeden sonuna kadar vuruşmak; ikincisi ilk çıkış noktası olan Anadolu’ya çekilip bir toparlanma sürecine girmek; son olarak başka devletlerin himayesine boyun eğmek”(Topçu 1999: 5) gibi çareleri kalmış Osmanlı’nın ikinci yolu tercih etmesiyle ve tabii ki Türkçülük hareketlerinin etkisiyle başlamış bir harekettir. Anadolu’ya yönelme veya Anadolu’ya ilk kıpırdanışlar II. Abdülhamid yönetimine gösterilen tepkilerle başlamıştır. Anadolu’yu “bozulmamışlığın ve samimiyetin hâkim olduğu mekân olarak gören” Tanzimat aydınlarının yönetime gösterdiği tepkiler, Anadolu ile ilgili düşünceleri nedeniyle sadece kişisel tepki olarak algılanmamış, Anadolu’dan çıkmaya başlayan ve daha sonra çok önemli sonuçlara neden olacak olan bir coğrafyanın siyasi ve toplumsal sesi olarak kabul edilmiştir. Artık yalnızca İstanbul yoktur. Bir milletin ve o millete ait unsurların mekânı olarak bir de Anadolu vardır.

Bu zemin üzerinde yayılmaya başlayan Anadoluçuluk, özellikle Mütareke yıllarında ve Kurtuluş Savaşı sonrasında gelişme göstermiş; Mehmet Emin, Ziya Gökalp, Yahya Kemal, Mehmet Kaplan, Hilmi Ziya Ülken, Necip Türkçü, Nurettin Topçu, Nüzhet Sabit, Remzi Oğuz Arık, Cahit Okur, Ali Ölmezsoğlu gibi isimlerin çalışmalarıyla sınırlarını genişletmiştir. Bu düşünürlerin amaçları;

1. Anadolu’nun sesini duymayan insanlara seslerini duyurmak,
2. Kendinden şüphe noktasına gelen millete bir “öz güven” aşılamak.(bunun da yolu horlanan millete kendi varlığındaki değerleri “hatırlatmak”tır.),
3. Köy merkezli kalkınma hamlesini bütün vatana yaymak,
4. Anadolu’da Türk İslâm ülkelerine model olacak bir devlet ve kültür kurmak.”tır. (Topçu 1999: 96-101)

“Genel hedefi bütün Anadolu’yu temsil edebilecek; bütün insanların içerisinde kendini bulabileceği bir medeniyet malzemesini ortaya çıkarmak” (Topçu 1999: 100) olan Anadoluocular, bu amaca ulaşabilmek için “ruhî kuvvet+maddî kuvvet” (Atabay 2005: 157) kullanmışlardır. Buradaki ruhî kuvveti kültür, maddî kuvveti ise Anadolu toprağının verimi ve her türlü zenginliği olarak düşünmek gerekir. Edebiyat, Anadolu’nun ruhî kuvvetleri içinde önemli bir güç olarak kabul edilmelidir. Çünkü, Anadolu’ya ait edebiyat, bu hareketin hedefine ulaşma yolunda kullanacağı en etkili araçlardan biri olacaktır.

Kültürel başlangıcı olan Anadoluçuluk hareketinin dayandığı birinci nokta coğrafya, ikincisi de tarihtir. Bu iki önemli unsur, Anadoluçuluk çerçevesinde gelişecek olan edebiyatın da sınırlarını belirlemiştir diyebiliriz. 19.yy.ın sonundan günümüze kadar farklı bakış açılarıyla ve kabullerle devam etmiş olan Anadoluçuluk ideolojisi bir memleket edebiyatı yaratmış ve Yahya Kemal’in “... ihtiyacı duyan ve duyacak yaradılıştaki olan Türkler’in mektepten memleket gelmeleri ve memleketi Türk edebiyatının çerçevesi hâline getirmeleri” (Kemal 1997: 143) gerektiği fikrine dayalı çağrısı ile edebiyatın ana temasını Anadolu coğrafyası, tarihi ve insanı oluşturmuştur. Atatürk Devri Türk Edebiyatı adı verilen 1923-1938 yılları arası Türk edebiyatının “Türk tarihi, batıl inançlar, aşırı Avrupa hayranlığı ve taklitçiliği” gibi konularının yanında Anadolu coğrafyası ve Anadolu insanı en önemli konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Edebiyat eserinin ilişkide olduğu ilk çevre, kuşkusuz doğal çevredir. İhtimal ilk şiirler, dağ deniz gibi yüce ve engin unsurları, kendi varlıkları ile ilişkili ama kendilerini aşan gerçek üstü varlıklar olarak algılamışlar ve giderek üzerinde yaşadıkları toprakla organik bir bütünlüğe ulaşmaya çalışmışlardır.”(Narlı 2007: 31)

19.yy sonlarına kadar böylesi bir süreci yaşamış Türk şiirinin mekân ile daha bilinçli bir ilişki kurması, mekânda meydana gelen sosyal, kültürel, siyasi yaşanmışlıkların bir sonucu olarak 20.yy başında oluşmuştur. Artık şiirin yeni mekânı Anadolu, yeni konuları da Anadolu’ya ait “her şey”dir: Anadolu coğrafyası, Anadolu insanı, Anadolu’nun kültürel zenginlikleri, tarihi, vb.

Bu makalede, Anadolu coğrafyasının en hareketli günleri olan Kurtuluş Savaşı yıllarına değinilmiş, Türk milleti için çok önemli olan bu yılların, Anadolu coğrafyasında oluşturduğu manzara, o dönemde ve o dönemin yakın tarihinde yazılmış şiirlerden hareketle yeniden canlandırılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, konu, üç başlık altında incelenmiştir. Bunlardan ilki, Anadolu coğrafyasındaki işgal günlerinin anlatıldığı “Karanlıklar içinde Anadolu” başlıklı bölümdür. Bu başlık altında işgalin Anadolu coğrafyasında nasıl bir değişliğe neden olduğundan söz edilmiştir. İkinci başlık ise “Top sesleri altında Anadolu” dur. Bu bölümde, savaşın başladığı günler ve devamındaki savaş sahneleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Anadolu’nun coğrafyadan insana kadar bütün unsurlarıyla nasıl savaştığı, savaş sırasında neler yaşadığı bu bölümün konusudur. Çalışmamızın üçüncü başlığı

“Kurtuluş hikâyesi”dir. Bu başlık altında ise, savaşın Türk milleti lehine olan sonucu ve bu sonucun hem coğrafya hem de Anadolu insanı üzerindeki etkisine yer verilmiştir. “Millî Mücadele’de Anadolu insanı” ise son başlıktır. Kurtuluş hikâyesinin ve zaferin en önemli kahramanı olan Anadolu insanının bağımsızlık yolunda verdiği mücadele bu başlık altında ele alınmıştır.

Atatürk Dönemi Türk Edebiyatı’nın önemli bir konusu olan “Anadolu”, bir problem olarak, doktora tezlerinde, edebî türlere göre ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu makalede, “Atatürk Dönemi Türk Şiiri’nde Anadolu” başlıklı tez çalışmamız sırasında topladığımız verilerden hareketle “Millî Mücadele’de Anadolu” konusunu en etkili örneklerden yola çıkarak incelenmeye çalıştık. Anadolu temasının Türk edebiyatındaki önemi ve genişliği aşikârdır. Bu yüzden, ele aldığımız konunun farklı yönleriyle ve örnekleriyle daha sonraki çalışmalarla genişletilebilecek nitelikte olduğunu söylemek gerekir.

1. Millî Mücadele’de Anadolu

Atatürk Dönemi Türk Şiiri’nin en önemli konularından birisi, dönemin yakın geçmişinde yaşanan Kurtuluş Savaşı’dır. Anadolu’nun ve Türk milletinin varoluş mücadelesi olan bu savaş, işgal günleriyle, savaş meydanlarında yaşananlarla, savaş coğrafyasına etkisiyle ayrıntıları bir şekilde işlenmiştir.

1.1. Karanlıklar içinde Anadolu

Anadolu’nun işgal edilmesi, Anadolu coğrafyasını da Anadolu insanının hayatını da kısa sürede ve derinden etkilemiştir. Çünkü işgalci güçler, tüm birlik ve güçleriyle saldırıya geçmiş, Anadolu’nun ufkunu “kara” renge boyamıştır. İşgal ile birlikte Anadolu ve Anadolu insanı için kara günler başlamıştır. Bu karanlık günlerin, işgal günlerini yansıtan şiirler aracılığıyla Atatürk Dönemi Türk Edebiyatı’ndaki yerini aldığı görülmektedir.

Fahrettin Hamdi İstiklâl Savaşı hatıralarını anlattığı “*Karanlıklar İçinde*” isimli şiirinde Anadolu’nun işgal günlerinden bahsetmektedir. Anadolu topraklarında dolaşan şairin karşılaştığı işgal manzarasının ana rengi “siyah”tır. Şair, işgal altındaki toprakları kimi zaman doğrudan siyah renkle kimi zaman da siyah rengin olumsuzluğuyla özdeşleşen hâllerle anlatmıştır.

Boş ufuklara sordum: Yolda hiç yolcu var mı?

Dedi: -Rengim karardı beni kimse arar mı!

(...)(Anadolu Mecmuası 1340:244)

Şiir, şair ile Anadolu ufku arasında geçen diyalogla başlamıştır. Anadolu’ya doğru yola çıkan şair, ufka yolcu olup olmadığını sormuş, ufuk ise Anadolu’nun o günkü durumunu özetleyerek yansıtan bir cevap vermiştir. Anadolu ve Anadolu ufku karanlıklar içinde kalmıştır. Şair, ufukların yalnızlığı ile, herkesin Anadolu

topraklarındaki sıkıntıları görmezden geldiğine, ufukların kararması ile de geleceğe dair yaşanan ümitsizliğe dikkat çekmek istemiştir. Karanlıklar içinde kalan Anadolu'yu merak eden, bu topraklarla ilgilenen kimse yoktur.

(...)

*Ne bir parça kıvılcım ne biraz aydınlık var,
Yoktu birşey önümde sade boş karanlıklar!*

(...)

*İçimden ateşlenen hıçkırıklarla küskün
Dedim; işte hepsi boş, hepsi siyah, paslı gün!*

Karanlığa bürünmüş Anadolu topraklarında ilerleyen şair, ne bir ses işitmiş ne de bir insana rastlamıştır. Karanlıkla birleşen bu durum şairi çok üzmüş ve ümitsizliğe düşürmüştür. Ona göre, artık ümidin sembolü olan en ufak bir kıvılcım bile kalmamıştır.

Fahrettin Hamdi, bu dizelerle, işgal altındaki Türk milletinin kurtuluş ümidinin tükendiği günleri anlatmaktadır. Hayatının en karanlık günlerini yaşayan Anadolu ve Anadolu halkının yoğun düşman saldırıları ve işgal karşısında pes edecek noktaya geldiği gerçektir. Anadolu insanı her ne kadar savaşa azmini ve gücünü kaybetmemiş olsa da bir an gelmiş “boş, siyah ve paslı gün”lerin bitmeyeceğini düşünerek “küskün”ü oynama eğilimi göstermiştir.

Millî Mücadele döneminde yaşananları ve Türk halkının ruh hâlini, içinde bulunduğu şartları şiirleriyle en iyi yansıtan şairlerden biri de Şükûfe Nihal Başar'dır. Şükûfe Nihal, “*Bizim Destanımız*” isimli şiirinde Türk milletinin yazdığı kurtuluş destanını kaleme almıştır. Şiir Anadolu'daki işgal manzarasıyla başlamış, kurtuluşun nasıl gerçekleştiğini anlatan dizelerle devam etmiştir.

Şairin işgal günlerini anlatmak için seçtiği renk diğer şairlerle ortaktır. Şükûfe Nihal Başar da Anadolu'daki savaş atmosferini kara renk aracılığıyla vermeye çalışmıştır.

(...)

*O gün, kara bayraklar kanat gerdi göklere;
O gün kara bir kefen gölgesi indi yere...*

(...) (Şile Yolları 1935: 24-28)

İşgal günlerini, “Anadolu semalarının kara bayraklarla dolması” şeklinde imajlaştıran şairin işgal için “kara bir kefen gölgesi” imajını seçmiştir. “Kara kefen gölgesi”, işgalden kurtulmanın mümkün olmadığı fikrini veren bir imajdır. Şükûfe Nihal Başar, kara bayrakların yeryüzüne düşen gölgelerini “kara kefen gölgesi” olarak hayal etmiş ve Anadolu'yu bu kefeni giymiş bir insan gibi düşünerek onun işgal altında çok zor durumda olduğu gerçeğini ortaya koymaya çalışmıştır.

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE “ANADOLU” ve MİLLÎ MÜCADELE MANZARASI

Haluk Nihat Pepeyi, işgal altındaki Anadolu’yu kara renkle olmasa da anlamca ona yakınlık gösteren “keder” kelimesiyle tanımlamıştır. “*Anadolu*” isimli şiirinde, “asırlardan beri dinlenmeyen Anadolu malını ve kanını veriyor.” dediği işgal Anadolu’sunu şöyle anlatmıştır:

(...)
*Kederler çiçek açmış yurdumun bahçesinde,
Tatlı bir rüya bile giremez uykulara.
Gönüller kilitlidir yasın kelepçesinde,
Dağları matem almış, benzemiş son bahara.*
(...) (Çanakkale 1936: 62-64)

Şair, bir taraftan Batılı devletlerle, bir taraftan da “zalim tabiat, affetmez hastalıklar ve yokluklar”la savaştan Anadolu’yu böylesi bir kaderi nedeniyle “kederlerin çiçek açtığı bir bahçe”ye benzetmiştir. Bu bahçe, keder çiçeklerinin açtığı bir bahçedir. Anadolu’nun toprağı böylesi çiçeklerin açmasına elverişli bir topraktır. Çünkü gerek dış güçler gerekse tabiat onu rahat bırakmamakta, bunların yarattığı olumsuzluklar da keder çiçeklerinin açmasına neden olmaktadır.

Nihat Pepeyi, üçüncü dizede “gönüllerin yas kelepçesinde kilitli” olduğunu söyleyerek Anadolu ve Anadolu halkının karanlık günlerinin bitmeyeceğini anlatmaya çalışmıştır. Gönülün kilitli olduğu yas kelepçesinden kurtulması çok zordur. Bu, Anadolu’nun zor günlerinin daha uzun yıllar devam edeceği anlamına gelmektedir. Şiirin son dördlüğü de bu gerçeği ve şairin ümitsizliğini perçinler niteliktedir.

(...)
*Bir ucunu yakıyor kızgın ateşi çölün,
Karlı dağlar göz koydu öbür yandan yasına.
Bedduaya uğramış analar gibi hergün,
Anadolu çekilir kendi iç dünyasına...*

İşgal manzarasının bir diğer rengi de kırmızıdır. Atatürk Dönemi’nde yazılan şiirlerde bu rengin neden olduğu manzara daha çok ırmaklar aracılığıyla anlatılmıştır. Binlerce şehidin kanının ırmaklara ulaştığında ortaya çıkan görüntü Anadolu’daki savaş sahnesinin önemli bir parçasıdır. Şairler, akan “kızıl ırmak”larla savaşın boyutunu ve acı gerçeklerini ölümsüzleştirmeyi başarmışlardır.

Millî Mücadele’nin önemli muharebelerinden olan Sakarya Meydan Savaşı, savaş tablosunda kırmızı rengin ağırlıklı olarak yer almasına neden olmuş bir savaştır. Orhan Seyfi Orhon, “*Hasta Adam*” isimli şiirinde savaşın bu sonucunu işlemiştir. Sakarya’nın çarpışmalardan sonra “kızıl”a boyandığını anlatan şair, ülkenin her yanını sarmış düşman askerinin şehirleri, köyleri yaktığını, insanlara korkunç zararlar verdiğini anlattıktan sonra,

(...)
*O kadar aktı ki kanlar toprağa,
Sakarya benzedi kızılırmağa!*
(...)(Gönülde Sesler 1934:169-174)

dizeleriyle savaşta ne kadar çok kan aktığını, akan kanların Sakarya'nın rengini değiştirdiğini ve "kızıl ırmak"a benzediğini ifade etmiştir.

Kâzım Nami Duru da savaşın Sakarya Nehri'nde yarattığı etkiyi renkler yardımıyla anlatmaya çalışmıştır:

(...)
*Batıdan kopup gelen hırçın dalgalar
Sarsılarak dayandı ta Sakaryaya kadar.*

*Günlerce Sakaryanın suyu kıpkızıl aktı.
Kara ordu kendini burada oda yaktı.*
(...)(Taşpınar 1936:109-110)

Kâzım Nami'nin "*Afyonluların Anıtı*" isimli şiirindeki bu dizeler, savaş manzarasının rengini aksettiren dizelerdir. Şair, bu manzarayı kara ve kırmızı renk ile tasvir etmiştir. Kara "kötü"nün, kırmızı da "kan ve vahşet"in rengi olarak bu manzara ile tam bir bütünlük oluşturmuşlardır. Şair, düşman ve düşman saldırısı için "kara", Sakarya'nın suyu için "kıpkızıl" renk sıfatlarını seçmiştir. Bu renkler ve ait oldukları varlıklar arasında yakalanan anlam bütünlüğü, şairin tercihinin bilinçli olduğunun göstergesidir. Buradaki "kara" renk düşmanlar için kullanılan soyut bir renk iken, kırmızı renk çarpışmalar sonucu Sakarya Nehri'nin kanlara bulanmış hâli olarak gerçek ve somut bir renktir.

Anadoluculuk politikasının temelini kuran en önemli şahsiyetlerden biri M. Emin Yurdakul'dur. "*İstiklâl Destanı*" isimli şiiri de onun bu politikadaki ısrarını ortaya koyan örneklerden biridir. Yurdakul'un son dönem şiirlerinden olan bu şiir, iki yüz beş dördlükten oluşmaktadır. Dördlükleri kendi arasında işgal manzarasını, savaş manzarasını ve zafer günlerini anlatanlar olarak sınıflandırmak mümkündür. Mehmet Emin, on üçüncü dördlükten itibaren Anadolu topraklarındaki işgal manzarasını, savaşın Anadolu ve Anadolu insanına olumsuz etkilerini başta nesnel olmak üzere öznel ve soyut görüntülerle de kaleme almıştır:

(...)
*Türk- ili 'm şu yanık, siyah çöl mü ki
Bağrında ırmaklar kanla çağlıyor?
Baykuşlar tüneyen bağlarındaki
Yas giymiş gelinler, kızlar ağlıyor?*
(...)(Tansel 1992:346-381)

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE “ANADOLU” ve MİLLÎ MÜCADELE MANZARASI

Mehmet Emin’in savaş mekânı olan Anadolu ile ilgili ilk benzetmesi, on dördüncü dördlükteki “siyah çöl”dür. Anadolu toprakları, düşman saldırıları ve yağmalarıyla güzelliğini kaybetmiş, siyah rengin hâkim olduğu bir çöle dönmüştür. Anadolu tüm sınırlarıyla bir savaş meydanıdır. Bu meydanda şairin dikkatini çeken ikinci renk ise kırmızıdır. Savaşta dökülen kanlar ırmakların kırmızı akmasına neden olmuştur. Şair, kanla çağlayan ırmaklar ile nesnel bir görüntü çizmiş gibi görünse de bu dizenin öznel bir görüntüye ait olduğu düşünülmelidir. Yurdakul, Anadolu’daki savaş hâli karşısında duyduğu üzüntüsünü, yarattığı resimsel görüntü ile anlatmaya çalışmıştır. Bu görüntüde, kan ile akan ırmaklar, Anadolu insanının üzüntü ile yanan yüreğinin sembolüdür.

Dörtlüğün üçüncü ve dördüncü dizelerinde siyah renk yeniden karşımıza çıkmaktadır. Uğursuzluğu ile tanınan “baykuş” ve siyah renk ile özdeşleşen “yas”, dördlükte siyah rengin hâkimiyetine neden olmuştur.

(...)

*İşte bir tarafta, bir boş hârabe
Bir kanlı tabut tâ yere gömülü;
Yüzlerce yakılmış mukaddes kubbe
Bir siyah kefenle, külle örtülü.*

(...)

*Bur’da kırk memleket, bir vatan yanık,
Her yaşlı gölge bir harâbe kızı.
Bin siyah koğuktan damlayan ışık
Kanayan yaralar gibi kırmızı.*

(...)

Şiirin on altı ve on sekizinci dördlükleri de işgalin renkli görüntülerle anlatıldığı dördlüklerdir. Bu dizelerde de savaşın rengi olarak siyah ve kırmızı yer almıştır. “Kanlı tabut, kanayan yaralar” kırmızı, “yere gömülü tabut, yüzlerce yakılmış mukaddes kubbe, siyah kefen, kül, yanık vatan, yaşlı gölge, siyah koğuk” ise siyah renkteki varlıklardır. Bu iki dördlük, düşman ordusunun Anadolu’daki tahribatını ortaya koymaktadır. Batılı güçler, ele geçirmeye çalıştıkları toprakları hırsları ve yenilme korkusu yüzünden yakıp yıkmışlar, Anadolu insanına zarar vermekten çekinmemişlerdir. “Siyah” renk Anadolu topraklarına verilen zararın; “kırmızı” da Anadolu insanına yapılan işkencenin, zulmün sembolüdür. Mehmet Emin, Müslüman Anadolu insanına yapılan zulmü, yıkılan kubbelerle, evlerle, köylerle; yas elbisesi giymiş kızlarla; ayaklar altına alınan kutsal kitapla anlatmıştır. Şair, “Allahsızlar” diye seslendiği düşmanların bu tavrına şiiriyle tepki göstermiştir.

Savaş sahnesinde siyah ile kırmızı rengin bir arada olmasının başlıca nedeni işgaldir. Anadolu topraklarındaki işgalin olumsuz etkilerini yansıtan bu renkler, pek çok şiirde aynı anlamı taşıyan benzer kelimelerle desteklenmiştir. Anadolu’nun işgal günlerinin, “mahşer, feryat, hıçkırık günü, teslim olma zamanı, talihsiz gün,

kâbus vb” gibi daha genel anlam ifade eden kelimelerle anlatıldığı örnekler, işgalin etkilerini ve sonuçlarını ortaya koyması açısından dikkat çekicidir.

Behçet Kemal Çağlar, “19 Mayıs” başlıklı şiirinde işgali “talihsiz gün”, işgalde Anadolu halkının durumunu ise “sürgün” olarak işlemiştir. Şiirin ilk dizelerini oluşturan işgal tablosunda, “talihsiz” bir gün yaşayan dört yanı düşmanla sarılmış Anadolu, öz yurdunda sürgünde olan Anadolu halkı, her yanı kaplayan çaresizlik, umutsuzluk, telaş içinde işgale izin vermiş sinsî, hain, alçak padişah yer almaktadır. İşgaldeki acıklı manzara, mekân, kişiler, olay gibi unsurlarla şöyle anlatılmıştır:

*Bir gündü, Türk yurdunun en talihsiz bir günü:
Herkes andırıyordu öz yurdunda sürgünü.
Düşman sarmış dört yanı, her kalbi boğmuş keder,
Biraz baş kaldıranın hayatı elden gider.
Her yanda çaresizlik, umudsuzluk ve telâş,
Padişah taht peşinde, sinsî, hain ve alçak!
Biraz daha giderse her umut mahvolacak.
(...)(Ülkü 1938:302)*

Çağlar, işgal manzarasını anlatırken Anadolu insanının umutsuzluğa kapılma nedenlerini de sıralamıştır. Düşman ülkelerin dört koldan saldırması ve Anadolu halkına acımasızca davranması, Anadolu halkının umutsuz olmasının ilk nedenidir. Anadolu halkını ümitsizliğe iten ikinci neden, kendi topraklarındaki padişaktır. Padişahın düşman ülkelerle işbirliği içine girip Anadolu’ya karşılık tahtını koruma tavrı, Türk milletini güçsüz duruma düşürmüş ve umutlarının yok olmasına neden olmuştur. Behçet Kemal’e göre, bu yaşanalar bir “kâbus”tan farksızdır.

1.2. Top sesleri altında Anadolu

Tarihe yön veren en önemli unsurlardan “savaş”, her aşaması ile, sanat dallarının çoğunun vazgeçilmez konularından biri olmuştur. Özellikle savaş meydanındaki manzara, o anın renkleriyle resmin, sesleriyle müziğin ve hem renk hem de ses ile şiirlerin konularındandır. Atatürk Dönemi’nde yazılan şiirler arasında Kurtuluş Savaşı’nı işleyenler, bu savaşın atmosferini tam anlamıyla yansıtmıştır diyebiliriz.

Anadolu, bu topraklarda yaşayanların, uğruna uzun süreli savaş yaptıkları ve şehit verdikleri bir yerdir. Bu toprağın her karışında bir kahramanlık hikâyesi vardır. Samih Rifat, kahramanlıklara tanıklık eden bu toprakları, Sakarya’nın bulunduğu topraklarda yaşanan kahramanlık hikâyelerinden hareketle “imtihan yeri” olarak hayal etmiştir. Top sesleri altında kalan Anadolu her şeyden önce Türk halkının hayatta kalma sınavı verdiği bir coğrafyadır. Samih Rifat, “Asker Koşması” isimli şiirinde bu gerçeğe değinmiştir.

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE “ANADOLU” ve MİLLÎ MÜCADELE MANZARASI

(...)
*Aç, çıplak savaştık tipide, karda,
Kartallar avladık sarp kayalarda,
Sakarya önünde, Dumlupınarda
ULU GAZİmize imtihan verdik.
(...)(Türk Dili 1933: 49)*

Samih Rifat, bu şiirinde Türk askerinin savaşa nasıl katıldığını ve nasıl savaştığını bir askerın ağzından anlatmıştır. Bu askerler için “Sakarya”, bir “imtihan yeri”dir. Türk askeri, burada, “Mustafa Kemal’e imtihan vermiş”tir. Şair, “imtihan yeri” imajını, o bölgede çetin şartların bulunduğunu anlatmak için seçmiştir. Bu imtihan yeri, Türk ordusu ile düşmanların zorlu çarpışmalarına sahne olmuş ve düşman ordularının yenilgisi ile sonuçlanmıştır.

(...)
*Otlar sarardı soldu, kuyular hep kurudu
Bir yudum su vermedi düşmana ana yurdu
Nazlı nazlı akarken düşman kanı ile doldu
Saz benizli Sakarya bir kızıl ırmak oldu.
(...)*

Vasfi Mahir Kocatürk, “imtihan yeri”ndeki savaş manzarasının genel görüntüsünü kaleme alan şairlerden bir diğeridir. Millî Mücadele izlenimleri “*Top Sesleri*” isimli şiirinde, savaşın coğrafyadaki ve insanlardaki olumsuz etkileriyle anlatmıştır.

*Gümbür gümbür top sesleri uğulduyor derinden;
Yurdun yeşil ipeklerle örtülü yerlerinden.
Yayıyor ufkumuza barut kokan dumanlar
Dökülüyor ırmaklara ateş renginde kanlar.
(...)(Tunç Sesleri 1935:72-73)*

Şair, şiirine savaşın yarattığı olağan görüntüyü anlatarak başlamıştır. Büyük bir harbe sahne olan Anadolu topraklarını top sesleri, ufkunu ise barut kokan dumanlar sarmıştır. Bunlar, Anadolu’daki çatışmaların aralıksız devam ettiğini göstermektedir. Bu durumun en belirgin göstergelerinden biri de ırmaklara dökülen ateş rengindeki kanlardır. Pek çok şairin kullandığı savaş manzarasına ait unsurlardan biri olan kan rengi ırmaklar, Vasfi Mahir’de de savaşın şiddetini ve büyüklüğünü temsil eden en önemli görüntü olarak karşımıza çıkmıştır.

Vasfi Mahir, şiirin bundan sonraki dörtlüklerinde savaş manzarasında Anadolu insanının yaşadıklarını anlatmıştır. Anadolu insanının bu manzaradaki durumu şairin deyimleriyle “acınacak” bir hâldedir.

(...)

*Bin bucaktan ahu vahlar yayılıyor cihana,
Zalim sesler keder, hüznü dağıtıyor her yana,
Semalara yükseliyor genç kızların nidası
Gözü yaşlı bacıların kalbe değan duası.*

(...)

*Bir taraftan meş'um ateş, bir taraftan sıkıntı,
Bir taraftan oluyorken mamureler yıkıntı
Kalyordu yıkıntılar arasında ahali
Acınacak manzaraydı Türkün o günkü hâli.*

(...)

Türk insanının Kurtuluş Savaşı'ndaki zorlu mücadelesi, Vasfi Mahir Kocatürk'ün bu dizelerinde sesler yardımıyla anlatılmıştır. Savaşın korku ve acısıyla dünyaya yayılan Anadolu insanının keder ve hüznü dolu “ah u vahlar”ı, savaşa giden sevdiklerinin ardından ağlayan genç kızların semaya yayılan sesleri ve gözü yaşlı Anadolu kadınlarının dua sesleri savaş atmosferine ait seslerdir. Şair, bunlarla savaşın içinde kalmış Anadolu insanının sıkıntısını anlatmaya çalışmıştır. Şiirin beşinci dördüğü'nün son dizesi tüm bu anlatılmak istenenleri özetlemektedir. Şairin anlatmak istediği savaş manzarasında tek gerçek vardır. O da gerçekten zor durumda olan Türk halkının “acınacak bir manzara” içinde olduğudur. Türk halkı, ateş ve yıkıntılar arasına sıkışmış, savunmasız bir hâlde beklemektedir. Anadolu ve Anadolu insanının içinde bulunduğu kötü duruma karşın düşman, Anadolu'yu ele geçiriyor olmanın mutluluğunu yaşamaktadır.

İsmail Safa da “*Kızıl Kefenler*” isimli şiirinde sesli ve renkli bir savaş sahnesi çizmiştir. Safa, bu şiiri bir askerinin hatıra defterinden ilham alarak yazmıştır. Bu nedenle şiir, işgal altındaki toprakların gerçek görüntüsünü tüm canlılığıyla yansıtmaktadır.

*Yüce dağlar parça parça sineleri kanyor..
Cephelerde mermi, misket, alev, duman kaynıyor
Fedailer bombaları edinmiş de oyuncak..
Yığın yığın et harmanı, kan deresi, kol, bacak:
Hey yaradan o ne mahşer, o ne yangın tufanı
O ne tuhaf, acı sesler, o ne insan kurbanı..
Yerler ateş, boşluk ateş, göğe vurmuş gazesi,
Sönüyor of zaman zaman binbir hayat tazesini...
(...) (Zindan 1932:29-32)*

Şair, savaş meydanındaki manzaranın ne kadar korkunç ve üzüntü verici olduğunun haberini, şiirin ilk dizesinde, “dağların sinelerinin kanadığını söyleyerek” vermiştir. İşgalin Anadolu'da neden olduğu görüntü, kuvvetin, sağlamlığın sembolü olan yüce dağları bile etkilemiştir. Safa, dağları kişileştirerek

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE “ANADOLU” ve MİLLÎ MÜCADELE MANZARASI

onların yüreğinin bu görüntü karşısında parça parça olup kanadığını anlatmıştır. Buna neden olanlar, şairin “fedailer” ismini verdiği düşmanlardır. Anadolu insanına bombalar yağdıran fedailerin, silahlarla çocuk oyuncağı gibi oynadıkları bilinen gerçektir. Şair, bu benzetme ile, düşman askerlerinin askerî mühimmat bakımından Türk askeri gibi sıkıntı çekmediği gerçeğini bir kez daha ortaya koymuştur. Birbiri ardınca atılan mermi, misket ve bombalar, savaş meydanının “et harmanı”na ve “kan deresi”ne dönmesine neden olmuştur. Ortalık âdeta mahşer yerini andırmaktadır. Yerin ateş, göğün ateş olduğu bu ortamda, Türk ordusu binlerce “hayat tazesı”, genç askerini vatan uğruna kurban etmiştir.

Anadolu halkının savaş meydanında yaşadığı kötü günleri, karşılaştığı zulmü anlatan şairlerden bir diğeri M. Faruk Gürtunca’dır. Gürtunca, “*Vahşet*” isimli şiirinde savaşta yaşanan tek bir olaya yer vermiştir. Şiir, Türk askerinin savaş meydanında karşılaştığı olay üzerine kuruludur.

(...)
*Ansızın derinlerden bir sık inilti duyduk!
Şimdi her ikimiz de bir heyecan duyduk!
Bir ses yükseliyordu, bu bir çocuk sesiydi,
Bir nefes geliyordu, bir yavru nefesiydi!
İleriye atıldık sesi duyunca, yine
Kuru toprak üstünde biz sürüne sürüne!
Bir de ne görelim biz: on beşinde bir gelin...
Alnında dalga dalga dağılan sırma telin
Altında ne hazindi ay vuran solgun yüzü,
Yanında yavrucağı, yedi aylık öksüzü!*
(...) (Anadolu 1926:69-73)

Kuru toprak üzerinde sürünerek ilerleyen iki Türk askeri, bir inilti duyunca sesin geldiği tarafa yönelirler. Sese yaklaştıkça bunun bir çocuktan geldiğini anlayan askerler hızla ilerlemeye devam ederler. Karşılıklarına on beşinde bir gelin ve yedi aylık bebeği çıkar. Hikâyenin bundan sonrası Anadolu halkının yaşadıklarını ve savaşın kötü sonuçlarını ortaya koyması açısından dikkat çekicidir.

(...)
*Kimbilir hangi ezun bu genç kızı av bilmiş?
Göğsünde kanlı süngü.. memeleri kesilmiş!
Sağ meme de atılmış yavrucağın önüne,
Yedi aylık çocuk bu? Hiç bilir mi bu et ne?
Süt emer gibi sade emiyordu memeyi,
Parçalanmış memeyi, bu kan dolu memeyi!
Beynimizi bir anda bu ölüm altüst etti,
Bu ne canavarlıktı, bu ne biçim vahşetti?*
(...)

Münir Müeyyet Bekman, “Atatürk torunu” dediği Anadolu insanının zaferle sonuçlanan mücadelesini kaleme aldığı “*Toprakta Doğanın Topraktır Kurganı*” başlıklı şiirinde, Anadolu halkının zorlu mücadelesini hatırlatmıştır. Şiirin savaş manzarası ile ilgili dizeleri dikkat çekicidir.

(...)
*Ölüm uğrağı kıytak içlerinde doğdum,
Pusat yüklü kağında;
Üstün, toprak örtüden başka şey, görmedi serin.
Anan,
Uykusunda bile bulmadı pamuklu irimini
Ve tahta bir beşik.
(...)(Yeni Türk Mecmuası 1934:1797-1798)*

Bekman, bu şiirinde Türk gençlerine seslenmektedir. Şairin amacı, gençleri Türk halkının çektiği sıkıntılardan, yaşadığı zorluklardan ve hem düşman hem de hayat karşısında verdiği mücadeleden haberdar etmektir. Şair, bunu, Türk gencinin savaş yıllarına denk gelen bekleğinde yaşananları anlatarak yapmaya çalışmıştır. Türk genci, ölümün uğradığı yer olan siperde silah yüklü kağınının üzerinde doğmuştur. Bebeğini saracak pamuklu irimi, onu yatıracak tahta beşiği rüyasında bile görmeyen anne onu toprak ile korumaya çalışmıştır. Tüm bunlar, savaşın Anadolu’da sebep olduğu imkânsızlıklardan kaynaklanmaktadır. Şair de savaşın Anadolu halkı üzerindeki bu kötü etkisini vurgulama amacındadır. Münir Müeyyet, şiirin dördüncü bendinde de olumsuzlukları anlatmaya devam etmiştir.

(...)
*Ölen babamın yerine
On yaş büyüğün sıra aldı önlerde;
Yattığın kan kokulu yerlerde
Kurşun vızıltılarıydı ninni söylüyenin.
Anan,
Memesinde süt bulmadı seni emzirmek için
Yurt kaygusu yakmıştı bağrını için için.
(...)*

Savaş, Anadolu topraklarını kan kokusunun sarmasına neden olmuş, dönemin bebekleri bu koku ile büyümek zorunda kalmıştır. Bebeklerin istem dışı maruz kaldıkları bir şey de sürekli duyulan kurşun sesleridir. Şair, kurşun seslerine “kurşun vızıltısı” demiş ve bu vızıltıları sürekliliği nedeniyle ninniye benzetmiştir. Bebekler kan kokuları ve kurşun vızıltılarıyla büyümüştür. Tüm bu olumsuzluklara bir de anne sütünün yetmeyişi ekleyen şair, annenin memesinde süt kalmayışını, annenin yurdun hâline kaygılanmasına bağlamıştır. Bu bent, Anadolu’nun Milli Mücadele yıllarındaki manzarasını ve Anadolu insanının her şeye rağmen ülkesine olan bağlılığını ve mücadeledeki karakterini ortaya koymasından önemlidir.

Anadolu insanı için her şeyden önce vatan toprağı gelir. Anne için bebeğı emzirmekten daha önemli olan vatani kurtarmaktır.

Bebek büyüüp oyun yaşına geldiğinde oynadığı oyuncaklarla verdiğı poz da savaşın manzarasına aittir. Şair, kırılan süngü parçası, yanan köylerin kararmış tahtası ve ölü gövdeleriyle oynayan bebek ile savaşın acı yüzünü anlatmaya çalışmıştır. Savaş günleri acı ve zor geçmektedir ki hiçbir şeyden haberi olmayan küçük bebek dahi bir yudum su bulamamaktadır.

(...)

*Kırılan süngü parçası
Yanan köylerin kararmış tahtası,
Oyuncak oldu sana.
Ve ölü gövdelerine sarıla sarıla emekledin,
Böylece bekledin bir yudum su verilmesini.*

1.3. Kurtuluş hikâyesi

Dünya devletlerini aynı masada bir araya getiren nedenlerin başında pek çok öneme sahip olan Anadolu gelir. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın “dev sömürgenler” adını verdiğı bu ülkeler, hep Anadolu'yu paylaşma ve onu ele geçirme amacıyla olmuşlardır. Bu amaçla her fırsatta saldıran düşman kuvvetleri karşısında zayıf düşen Anadolu ve Anadolu halkı esaretin eşiğine gelmiştir. Anadolu insanı, Millî Mücadele sürecinde en kötü günlerini yaşamıştır. Yoksulluk, açlık, susuzluk, hastalıklar vs. Anadolu'daki hayatı felç etmiş, Anadolu halkının gözündeki umut ışığı tamamen yok olmuştur. Bu noktada, kurtuluştan ümidini kesen Anadolu insanı için, hemen her şairin dediğı gibi, bir “mucize” gerçekleşmiştir. Anadolu düşmandan temizlenmiş, Anadolu insanı özgürlüğüne kavuşmuştur. Bu mucizenin sahibi, Türk milletine “kendi ben” ini hatırlatan Mustafa Kemal ile, her ne kadar ümitsizliği yaşasa da, esareti, topraksızlığı kabul etmeyip mücadeleyi elden bırakmayan Anadolu halkıdır. Atatürk Dönemi Türk Şiiri'nde Mustafa Kemal ve Anadolu halkının birlikte gerçekleştirdiğı kurtuluş mucizesi, okuyucuya, o günlerde yaşananları hissettiren etkili bir üslûpla çokca kaleme alınmıştır.

Anadolu'nun kurtuluş hikâyesinin resmî başlangıç tarihi 19 Mayıs 1919' dur. Bu tarihte Samsun'dan yola çıkan Mustafa Kemal ve arkadaşları, zafere giden ilk adımı atmışlardır. Ziya Kılıçözlü'ye göre Samsun'da atılan bu adım, zaferin Türk milletinin olacağını müjdelere niteliktedir. Kılıçözlü, “*Dalgalar Müjde Verin*” isimli şiirinde, Millî Mücadele'nin Türk milletinin lehine sonuçlanacağını müjdesini vermiştir. Coşan dalgalar da bunun bir göstergesidir. Anadolu'dan karanlık sıyrılacak, Anadolu topraklarına güneş doğacaktır. Şairin savaşın habercisi olarak hayal ettiğı dalgalar bu kesin sonucu insanlara duyurmak için çırpınmaktadır.

(...)

Dalgalar müjde verin, o yaşlı analara,

*Kapanıyor bağrında açılan binbir yara.
Karanlık sıyrılıyor işte Anadoludan,
Geliyor şimşek gibi, güneş gibi bir akın.
(...) (Taşpınar 1938: 123)*

Münir Müeyyet de “*İnkılâp Tabloları*” isimli şiirinin “*Samsun’a Çıkış*” başlıklı bölümünde Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkış nedenini ve o günlerde Karadeniz’in ne durumda olduğunu kaleme almıştır. Buradaki anlatıcı, ben anlatıcı konumunda şair olmasına rağmen iletiyi dile getirecek durumda olan Karadeniz’dir. Çünkü Karadeniz hem yaşananların tanığı hem de yapısı itibariyle anlatıcısı konumundadır.

*(...)
Ben karanlıkların içinden çıktım;
Istırapların ıstırapı da benim gönlümde idi.
Ben, kasırgalarla ölümlerin birbirini kovala
dığı bir harabeden çıktım;
Acıların bütün acısı da benim içinde idi.
(...)
Acı dolmuştu Karadeniz kıyılarının bağrına;
Sararken dört taraftan fırtınalar
(...) (Yeni Türk Mecmuası 1933:918-927)*

Münir Müeyyet, bu şiirinde, Osmanlı Devleti’nin bütün benliğiyle İtilaf devletlerine teslim oluşunun belgesi olan Mondros antlaşmasından cumhuriyetin ilanına kadar geçen zamanda yaşananları anlatmıştır. Şiirin ilk bölümü “Mondros” ismini taşımaktadır. Şair, bu bölümde Osmanlı’yı “Türk yurdunun kefecisi” olarak imajlaştırmıştır. Kendisi de “taht kurmak için hırsları, post kapmak için gizli emelleri olmayan” öz Türk kanından yoğrulmuş bir Anadolu insanıdır. Bu insan, sarayın çürümüş temellerine destek olmak için değil, Anadolu’yu işgalden kurtarmak için savaş vermektedir. Çünkü yardıma ihtiyacı olan ülkeyi satmaya çalışanlar değil, Anadolu’dur. Münir Müeyyet, şiirin ikinci bölümünde “Karadeniz kıyılarının bağrına acı dolduğunu” söyleyerek Anadolu’nun içinde bulunduğu bu zor durumu anlatmak istemiştir. Dört tarafını fırtınalar saran Karadeniz, bu fırtınanın neden olduğu acıları dalgaları aracılığıyla haykırarak Samsun’dan Anadolu’ya duyurmuştur. Bu, bir milletin yeniden yazdığı tarihin başlangıcı olmuştur. Karadeniz bu önemli adımın en önemli sahiplerinden biridir.

Dalgaların verdiği müjde gerçekleşmiş, Feyzullah Sacid, Anadolu’da yaşanan mucizeyi “*Mucize*” isimli şiirinde peygamber mucizelerine benzeterek işlemiştir.

*(...)
Yok olurken bu millet bir hamlede varoldu,
Vatan cehennem gibi yanarken bahar oldu;
Yetimler gülümsedi, dullar bahtiyar oldu..*

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE “ANADOLU” ve MİLLÎ MÜCADELE MANZARASI

Dünyaları şaşırttı bu ilâhî mucize!
(...) (Türk Yurdu1926:253-254)

Şaire göre, Kurtuluş Savaşı Anadolu’da gerçekleşen “ilahî bir mucize”dir. Bu savaşın Anadolu halkının lehine sonuçlanması o günün şartlarında mucizeden farklıdır. Bu mucizenin sahibi, Mustafa Kemal’dir. O, Musa’nın değneğiyle denizde yol açması, İsa’nın kör gözleri iyileştirmesi, ateşe fırlatılan İbrahim’in güller içine düşmesi gibi cehennem ateşinde yanan Anadolu’ya baharı getirmiş, yok olan milleti yeniden var etmiştir.

Kemalettin Kamu, yaşanan bu gerçeği, “*Zafer*” isimli şiirinde farklı bir olayla ve manzara ile anlatmıştır.

(...)
Anneler, ağlamayın dönmeyenlerinize
Vatan düşmanlarını getirdik işte dize
Dumlupınar üstünden yol alırken denize
Çöktü savletimizden düşmanla dolu dağlar
Gökler genişleyerek Akdeniz geldi bize
(...) (Yolların Sesi 1933:288)

Türk ordusu Dumlupınar’dan Akdeniz’e doğru ilerlerken bir mucize gerçekleşmiş ve Akdeniz bir anda onların ayağına gelmiştir. Şaire göre, olayın nedeni Türk ordusunun şiddetli hücumudur. Türkler, Anadolu dağlarının her karış toprağı düşmanla dolu olduğu hâlde bunu önemsememiş ve tüm gücü ile onlara saldırmıştır. Bu şiddetli saldırı karşısında dağlar bile dayanamamış, çökmüştür. Böylece önü açılan Türk ordusu bir anda Akdeniz ile karşı karşıya gelmiştir.

Şair, Türk askerinin Dumlupınar’dan Akdeniz’e nasıl hızla gittiğini bu mucizevî olayla “Gökler genişleyerek Akdeniz geldi bize” diyerek anlatmıştır.

Feyzullah Sacit de “*Büyük Zafer*” isimli şiirinde Mustafa Kemal’in “Ordular! İleri.. İlk hedefiniz Akdenizdir!” emri ile kazanılan zaferi “mucize” olarak kabul etmiş ve hem zafere hem Mustafa Kemal’e hem de Türk askerine “ilahî”lik sıfatı yüklemiştir.

(...)
Göklerin üstünden gelen bir sesle
Verdin ordulara öyle bir emir,
Sanki, bir ilahî coşkun nefesle
Çağladı göğsünden ateş ve demir:
“Ordular! İleri.. İlk hedefiniz
Akdenizdir!” dedin... Göründü deniz!
(...) (Ülkü 1933:30-31)

Şair, Başkumandan Mustafa Kemal'i ilahî / yüce bir varlık gibi kabul etmiş, onun verdiği emri de ilahî, coşkun bir nefes saymıştır. Sadece Allah'ın sıfatlarından biri olan bu sıfatı Atatürk'e yüklemesi, şairin Atatürk'ü yüceltmek, verdiği emri de kutsallaştırmak istemesindedir.

(...)
İnsan işi değil... Bu ne mucîze ! ?
Bu emri dağlara verseydin, birden
Dağlar mehabetle koparak yerden,
Çalkanıp inerdi ta.... Akdenize!
Bir ordu değildi bu kadar coşan,
Yerinden fırlamış çağlardı umman!
(...)

Gazi Mustafa Kemal, Türk ordusuna emir verdikten sonra ordu büyük bir coşkuyla bulunduğu yerden Akdeniz'e doğru ilerlemiştir. Şaire göre, bu emir tabiatdaki diğer varlıklara verilseydi aynı coşku onlarda da yaşanırdı. Bu emre “dağlar yerlerinden koparak deniz yerinden fırlayıp çağlayarak” karşılık verirdi.

İshak Refet'in “Kurtuluş” isimli şiiri, bu mucizenin öncesi ve sonrası ile anlatıldığı şiirinden biridir. Refet, Anadolu'da yaşanan “kara günler”i, halkın düştüğü durumu ve ardından gerçekleşen mucizeyi anlatmıştır.

O günler ne kara günlerdi yarabbi,
Herkes birbirine düşman kesilmişti..
Kalplerden ayrılık bir sam yeli gibi
Sırayı, saygıyı, her şeyi silmişti!..
(...)(Ne Mutlu Bana ki Türk Yaratıldım 1933:6-9)

Şair bu ilk dörtlükte, “kara günler” olarak imajlaştırdığı işgal günlerinde ülkenin genel durumundan bahsetmiştir. Anadolu işgal edildiğinde birbirine düşman olanlar sadece Türk milleti ile ittifak devletleri değildi. İstanbul ve Anadolu'da yaşayan halk içinde de düşmanlıklar oluşmaya başlamıştı. Ortalıkta, aynı milletin olan insanların arasına nifak tohumu serpen bir ayrılık yeli dolaşmaktaydı. Bu yel, aynı zamanda Türk milleti için önemli olan değerleri de ortadan kaldırmıştı. Artık insanların birbirine olan saygısı, sevgisi vb. duyguları silinmiş, yok olmuştu.

İshak Refet, ikinci dörtlükte, bu değerlerin silinmesiyle Türk insanının kendi kimliğini unutarak ötekileştiği ve asıl düşmanın Türk milletinin içinde olduğunu söylemiştir.

(...)
Kimisi İngiliz muhibbi, bir kısmı
Amerikan yahut İtalyan olmuştu;
Şu vatan içinde bir “çıt” mı, bir “us” mı

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE “ANADOLU” ve MİLLÎ MÜCADELE MANZARASI

Duyulunca o yer düşmanla dolmuştu!..

(...)

Şaire göre kara gün yaşanmasının en büyük sorumlusu ve asıl düşman Osmanlı Hükümeti'dir.

(...)

*Dışarıdan üşüşen o düşmanlara hiç
Lüzum bile yoktu; hükümet en büyük
Bir düşmandı; millet ona göre bir piç
Ve bir sürü hayvan gibiydi... Ah, bu yük*

(...)

Bu dörtlük, kara günlerin yaşanmasına neden olan Osmanlı Hükümeti'ndeki görevli yöneticilerin Anadolu halkının en büyük düşmanı olduğu gerçeği üzerinedir. Şair, Osmanlı'yı suçlarken Osmanlı Hükümeti de Anadolu halkını suçluyordu. Osmanlı'ya göre Türk milleti “piç” ti ve “hayvan” dan kurtulmak istiyordu. Bunun için düşman ülkelerle anlaşılan hükümet, ülke kara günlerini yaşasa da “dügün” ile uğraşıyordu.

(...)

*İçinde çalkalanıp dururken saraylar
Dügün yapıyordu!.. En ufak yardımdan
Ve bütün silahtan mahrum kalan, bir dar
Ve katil çemberin içinde haykıran*

Türk milleti birden silkinip kurtuldu;

O katil çembere düşmanlar tutuldu...

(...)

Osmanlı Hükümeti'nin tek isteği Türk milletinin “katil çembere”e girmesidir. İshak Refet, ittifak devletlerinin Türk milletini ve Anadolu'yu kiskaca alma amaçlarını “katil çember” olarak imajlaştırmıştır. Bu çemberi oluşturan birçok ülke, Türk milletini bu çemberin içine çekmek üzereyken Türk milleti bir anda kendine gelmiş ve çemberi oluşturanlar tuzağa düşmanlarını düşürmüştür. Düşmanların “katil çembere tutulmaları” demek Anadolu'nun kurtuluşu demektir. Türk milleti, kara günün ardından aydınlığın geleceğine inanmış ve bu inançla bir “mucize” gerçekleştirmiştir.

(...)

*Bu kurtuluş hakkın bir mucizesi;
Yüce Türk milleti yaşayacaktır,
Haktan ayrı değil Türklüğün sesi;
Onun her emeli, arzusu haktır.*

(...)

Şükûfe Nihal Başar da “*Bizim Destanımız*” isimli şiirinde atalarından gelen çağrı üzerine pes etmeyip savaşmaya devam eden Türk ordusunun işgalden nasıl kurtulduğuna yer vermiştir. Başar, “mahşer günü” olarak nitelendirdiği işgal günlerinde, düşmanın süngüsünü can evinde hisseden Türk milletinin bir anda nasıl güç bulup canlandığını şu dizelerde kaleme almıştır:

(...)
Türk ölür mü, tarihi yaratan Türk ölür mü?
İnsanlığa ün veren ad yere gömülür mü?
Atalarımızın ruhu isyan etti bu işe:
“Öldürmeyin, ölün, son verin bu gidişe!”

Kurtar! Sesi gelince mezarların taşından,
Mavi bir ışık güldü, kutlu bir dağ başından...
Alaca bir karanlıkta yıldırım güreledi,
Dağların benzi attı, yerle gök sendeledi...
(...) (Şile Yolları 1935:24-28)

Anadolu halkı yenilgiyi kabullenmek üzereyken mezarlardan gelen atalara ait sesler onun soyunu ve geçmişini hatırlamasını sağlamış, atalarının sesine kulak veren halk, mücadelesine yeniden dört elle sarılmıştır. Tarihi yaratan Türklerin yenilmesi, ölmesi, yok olması mümkün değildir. Yenilgiyi Türk milletine yakıştıramayan ataları mezarlarından onlara bu gidişe son vermelerini emreder. Atalarının bu emri ile Türk milleti kendi benliğine döner. Şair, bu canlanmayı tabiattaki yansımasıyla anlatmaya çalışmıştır. Türk ordusunun kurtuluş yolunda attığı bu adım, mavi bir ışığın doğmasına, alaca karanlıkta bir yıldırımın gürelemesine, yerle göğün sallanmasına neden olmuştur. Atılan adım sadece Anadolu halkını değil, bütün Anadolu coğrafyasını etkilemiştir.

(...)
Şanlı Türk parçaladı dizindeki bağları,
Bir alev tufanile yandı Afyon dağları...
İntikam bir kasırga hışmîle daldı yola,
Zehirli ejder gibi püskürdü sağa, sola...
Bu kuvvet, gönüllerden kuvvet alan bir hızı,
Bu dava, bizim hayat, hak, namus davamızdı...
(...)

Ataları sayesinde gücünü hatırlayan Türk ordusu, kendisini engelleyen bağlardan kurtulmuş ve kasırga gibi kuvvetli intikam hırsı ile saldırıya geçmiştir. Bu kasırga hızını Anadolu insanının gönlünden almaktaydı. Anadolu halkı, “hayat, hak, namus davası” olarak kabul ettiği mücadelesini zaferle bitirmek için olanca kuvveti ile saldırdı.

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE “ANADOLU” ve MİLLÎ MÜCADELE MANZARASI

Şükûfe Nihal Başar da bu kuvvetin ve hırsın kaynağının iman ve cesaret olduğuna inanan şairlerdendir. Türk ordusu tüm olumsuzluklara rağmen bu iki önemli varlık karşısında Türk’ün gücünü dünyaya göstermeyi başarmıştır.

(...)

*Hatası bu olmuştur bizi tanımayanın:
Bir sırdır, cevherini dünya bilmez bu kanın...
Bizim ne toplarımız, ne hazinemiz vardı;
Yalnız imanla dolu, çelik sinemiz vardı;*

Güzide Sıtkı da kurtuluş hikâyesini şiire konu etmiş şairlerden biridir. Onun bu hikâyeyi anlatmak için seçtiği yol soyut bir görüntü yaratmak olmuştur. Şairin yarattığı bu görüntüde düşman ordularının yerini “dalgalar”, Türk ordusunun yerini “ırmaklar” almıştır. Dalgalar ile ırmakların mücadelesi ve ırmakların galibiyeti “*Ana Yurda*” başlıklı şiirin şu dizelerinde anlatılmıştır.

(...)

*O zaman orta yurttta kaynıyordu kaynaklar
Birkaç ayın içinde doldu coşkun ırmaklar
Boşaldılar sahile hücum edip akmağa
Önlerine her çıkan manıayı yıkmağa*

*Küçük, büyük subaşı doğruldu bu ırmağa
Ecdadı yenilmeyen Türk yurdunu kurmağa
Koca nehir akarken milyonlarca kuvvetle
Sanıyordu görenler koca demir bir kütle (İzlerimiz 1933: 12)*

Orhan Seyfi, “*Gönülden Sesler*” eserindeki “*Hasta Adam*” isimli şiirinde, Anadolu’nun mutlu günlere nasıl kavuştuğunu Osmanlı Devleti için “hasta adam” benzetmesinin kullanıldığı yıllardan başlayarak anlatmıştır.

*Kalmamış bir damla kan yanağında,
Yatağa düşmüştü gençlik çağında.
Vücudu bir yığın kemikle deri,
Büsbütün sömüştü gözünün feri.
Uzayan hayatı bir uzun gamdı,
Adı bir asırdır “Hasta Adam”dı.*

(...) (Gönülden Sesler 1934:169-174)

18. yy.da Osmanlı’nın durumu, ölümle pençeleşen hasta bir insandan farksızdır. Yatağında ölümü bekleyen bu insanın yanağında bir damla kan kalmamıştır. Vücudu bir deri bir kemikten ibarettir. Gözündeki yaşam ışığı sönmüştür. Şair, Osmanlı’nın son günlerini hasta adam profili ile kaleme almıştır. Osmanlı’nın yıkım günlerini hasta bir adamın yataktaki tükenmiş hâline benzeten şair, bu duruma inanmakta da güçlük çekmektedir. Bir zamanlar Altay’ı aşmış, Çin’e korku

salarak Çin Seddi'nin yükselmesine neden olmuş, Akdeniz'i avucuna almış, Tuna'ya kadar uzanmış bu devletin çökmesi şaşkıncıdır. Şaşkıncı olan bir diğer durum ise, Türk milletinin, kurtuluş için hiçbir ihtimalin kalmadığı anda yeniden doğmasıdır. Şair, şiirin gelişme bölümünde Anadolu'daki mücadeleyi, sonuçta yeni kurulan devleti anlatmıştır.

(...)
*Can çekişiyordu zavallı hasta;
Yoktu hiç, kurtuluş için ihtimal.
Göründü yeniden Mustafa Kemal!*

(...)
*Hastayı yataktan gene kaldırdı,
Yeniden düşmana karşı saldırdı.*

(...)

Kurtuluş ümidinin ışığı, Mustafa Kemal ile yeniden görünmüştür. Mustafa Kemal, gönlündeki inançla hastayı ayağa kaldırmayı ve düşmana karşı savaşa hazır hâle getirmeyi başarmıştır.

(...)
*Değildi hasmının kuvvette dengi,
Başladı kemikle çeliğin cengi,
Bileği süngüydü, bağı siperdi.
Göğsünü arslanca düşmana gerdi.
Bir asker kesildi kanayan eti,
Hiddeti arttıkça arttı kuvveti.
Döğüştü en asil bir heyecanla,
Söndürmek istedi ateşi kanla.
Nihayet düşmanın geldi eceli,
Ağustos otuzda kırıldı beli.*

(...)

Mustafa Kemal de “*İstiklâl Akıncıları*” isimli şiirinde, kendisine hedef olarak Akdeniz gösterilen Türk ordusunun, “dev gibi düşman” karşısında “bin çılgın serhatlı” olarak nasıl savaştığını anlatmaktadır.

*Bir sabah şafakla... kalktık bin alev atlı,
Yanyorken süngülerde bir zulmün nuru.
Dev gibi bir düşmana, bin çılgın serhatlı
Haykırdık yedi asırlık biz, bir süruru
Üç günde Akdeniz'e üç yıllık yol aldık;
Bin kükremiş atlı o gün, biz İzmir'e daldık.*

(...) (Resimli Şark, 1931: 14)

Şair, Anadolu'nun düşman işgalinde olduğunu “süngülerde zulmün nuru yanyor” diyerek ifade etmiştir. İşgal altında, sabah şafakla uyanan “bin alev atlı”

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE “ANADOLU” ve MİLLÎ MÜCADELE MANZARASI

Türk ordusu, savaş emrini alır almaz karşısında “dev gibi bir düşman” olmasına rağmen sevinç içinde saldırıya geçmiştir.

Türk ordusunun sevinç nedeni, yedi asırlık bağımsızlığını kaybetmeyecek olmasıdır. Selçuklulardan beri kendi topraklarında özgürce yaşayan Türk milleti, başka bir millete boyun eğmemeye kararlıdır. Bu kararlılık içinde savaşmaya devam edecek ve düşmanları Anadolu topraklarından atacaktır. Bu inançla, Türk ordusu İç Anadolu’dan Akdeniz’e doğru yola çıkmış ve “ üç yıllık yolu üç günde” hem de savaşarak kat edince düşmanı İzmir’de suya dökmeyi başarmıştır. Şiirde dikkati çeken şey, Mehmetçiklerin savaşma azmini ifade eden “ Üç günde Akdeniz’e, üç yıllık yol aldık” dizesidir.

Anadolu halkının kurtuluş mücadelesi, kuvvetçe kendinden çok daha güçlü olan düşmana karşı olduğu için zor geçmiştir. Bir tarafta çelikten silahları olan düşman ordusu, bir tarafa ise fizikî gücünden başka hiçbir silahı olmayan Türk halkı vardır. Bu askerin silahı, bileği ve bağıdır. O, bunlarla savaşa girmiştir. Bu, Türk askerinin cesaretinin boyutunu ortaya koymaktadır. Türk askeri imkânlarının sınırlı olmasına rağmen savaştan kaçmamış ve 30 Ağustos’ta düşmanı yok etmeyi başarmıştır.

(...)

*Bu müşkül cengi de Türkler kazandı.
Unutturdu Hasta dünkü halini,
Tanıttı dünyaya istiklâlini.
Kalmadı ne hasta, ne de hastalık,
O sözler maziye karıştı artık.*

30 Ağustos gününü kurtuluş günü olarak şiirleştiren Münir Müeyyet Bekman, bu önemli güne “bir tarihin bittiği, bir tarihin doğduğu” gün şeklinde çok önemli bir sıfat yüklemiştir. Bu tarihte neler yaşandığı, kurtuluşun nasıl gerçekleştiği “30 Ağustos” isimli şiirinde şöyle anlatmıştır:

(...)

*Bugün gökler yarıldı, toprak ağzını açtı
Kan fışkırdı havaya bulutlar köpük saçtı.
Bugün sarsıldı cihan, yıkıldı temelinden
Ölü bile irkildi, kımıldadı yerinden
Bugün bitti bir tarih, bir tarih bugün doğdu
Bugün çarpan yürekler, hırsları kanla boğdu...
Asırların yüküyle sırtını ezenlerden
Ulus, bugün kurtuldu kanını emenlerden.
(...)(Ülkü 1935: 64-65)*

Dönemin etkili kalemlerinden biri olan M. Hulusi Dosdoğru da bu mutlu günü “30 Ağustos” isimli şiirine konu etmiş ve 30 Ağustos için çeşitli tanımlamalar yapmıştır: Anadolu’ya göz koyan ulusu boğma günü, Atatürk güneşinin ülkemizde düğünü, eşsiz çağlayışın başladığı gün, budunların ürktüğü, yılların övdüğü iz.

*Anayurda göz koyan ulusu boğma günü,
Atatürk güneşinin ülkemizde düğünü..
Yeğitlerin kaniyle yıkandı mutlu taşlar,
Eşsiz çağlayışımız acunda bugün başlar..
(...)*

Türk milleti, 30 Ağustos günü sadece bir zafer kazanmamış, yeniden doğmuştur. Her anlamda yeni bir doğum olan bu zafere sadece Anadolu halkı değil tabiat da çok sevinmiştir. Anadolu halkının savunmaya geçmesiyle yıldızlar yerlerinden düşecek, yanardağlar fişkırlıp dövüşmeye başlayacak hâle gelmiştir. Şair, gerçekte parlaklığı nedeniyle sürekli titriyormuş gibi görünen yıldızları, zaferle coşkusuyla heyecandan düşecekmiş gibi titreyen insana benzetmiştir. Patlamaya hazır yanardağlar da, aynı heyecanı yaşayan diğer insanlardır.

*(...)
Öyle sarstık yer-göğü, yıldızlar düşecekti:
Yanardağlar fişkırlıp gece dövüşecekti...*

Mehmet Baha'nın "Güneş Doğarken!" isimli şiirinde mutlu son ile biten uzun mücadele yılları üzerinedir. Şair, Anadolu'da karanlığın sona erişini ve güneşin nasıl doğduğunu anlatmıştır.

*(...)
Türkler öldü artık diyordu dünya
Parçaladılar bu anarşiyi, gûyâ,
Kendi yurdumuzda olmuştuk parya;
Her yere yabancı bayrak astılar,
Bizim bayrağımıza kinle bastılar,
(...) (Kaynak 1936:323-324)*

Anadolu'nun içinde bulunduğu durumu özetleyen bu beşlik, yaşananların ne kadar acı olduğunu göstermektedir. Türkler'in yok olduğunu düşünmeye başlayan dünya ülkeleri, Anadolu insanını kendi yurdunda parya gibi yaşamaya mecbur bırakmış, kendi bayraklarını Anadolu semalarında dalgalandırmaya başlamışlardır. Şaire göre, bu durum "mahşer havası"ndan farksızdır. Anadolu toprakları içinde yaşanan bu kırıcı olaylar Türk milletinin bir araya gelmesini, yaşananlara tek vücut olarak karşı koymasını sağlamıştır.

*(...)
Biz o milletiz ki silahı yokken,
Sığınacak tek bir penalı yokken,
Hatta ümit veren Allahu varken,
Zulmetleri tutup ışık yapmıştık.
Yoklukları alıp varlık yapmıştık.
(...)*

Mahşer günü bir araya gelen Türk milleti, elindeki tek silahı olan Allah inancı sayesinde düşmana karşı koymayı başarmıştır. Türkler’in karanlıkları aydınlığa, yokluğu varlığa dönüştürmesinde en büyük pay, onların inançlı yüreklerindedir. Anadolu halkının her bir bireyi, kadını, erkeği, çocuğu, yaşlısı hepsi bu inançla kendilerine düşen görevi, tırnaklarla siper kazarak, kanlarıyla tarih yazarak yerine getirmişler ve alın yazısını bozarak dünyaya ders vermişlerdir. Tüm bu çabaların sonucu, Türk milletinin kendine ait toprağını, özgürlüğünü ele geçirmesidir.

1. 4. Millî Mücadele’de Anadolu insanı

İstiklâl Savaşı’nın kahramanı olan Anadolu insanının savaş yıllarındaki durumu, nasıl savaştığı, gösterdiği kahramanlıklar vb. Millî Mücadele konulu şiirler içinde önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü Anadolu insanının savaştaki rolü, şairlerin iletisini kuvvetlendiren önemli unsurlardan biridir.

M. Faruk Gürtunca, Anadolu insanının savaş yıllarında yaşadığı zor günleri “*Anayurt – Dün*” şiirinde anlatmıştır. Şair, cesur savaşçı Anadolu halkının savaşta gösterdiği başarıdan önce, onu kanının son damlasına kadar savaşmaya iten inancını ve yaşadığı trajik durumu kaleme almıştır.

(...)
*İşte çok sevdiğimiz bir anayurt, işte o yer,
İşte bomboş ovalar.. işte o viran eller..
İşte dağlık yeri düzeltmeye kalkan dullar,
Ağlamaktan büyüyen gözleri alkan dullar,
İşte gözler dökerek çeyzini örmekle solan,
“Yâr”i kartallara yâdelde ölürken yem olan,
Acı günler görerek kalbini yırtan bir kız,
Gamlı kervansarayın her yeri yorgun, ıssız..
İhtiyarlar geziyor bir ölüm ardında gibi;
O kemikler görünür rontgenin altında gibi!..
(...) (Anadolu 1926: 15-17)*

Anadolu insanına yurdunu düşmana teslim etmemek için güç veren en büyük etken, Anadolu topraklarında yaşanan zor günlerdir. Savaş yıllarında Anadolu halkı pek çok sıkıntı ile karşı karşıya kalmış, sadece düşmana karşı değil, açlığa, susuzluğa, isyanlara vb. karşı da mücadele etmiştir. Faruk Gürtunca, şiirinin bu bölümünde Anadolu halkının yaşadığı bu sıkıntıları anlatmıştır. Anadolu halkı, işgal altındaki memleketinin viran olmuş hâli, eşleri şehit olduğu için dul kalan kadınları, nişanlısı askerde olan genç kızları, sevdiği savaş meydanında ölüp kartallara yem olmuş kalbi yırtık kızları ve açlıktan zayıf düşmüş, kemikleri görünen ihtiyarları için savaşmıştır.

Mehmet Emin Yurdakul, “*İstiklâl Destanı*” isimli şiirinde, Anadolu insanının savaş boyunca neler yaşadığını ayrıntılarıyla ele almıştır. Bu şiirde de Anadolu’nun durumundan, Anadolu insanının bu durum karşısındaki tavrına; düşman işgalinden düşman askerlerinin Anadolu halkına yaptıkları işkencelere kadar her şeyi bulmak mümkündür. Şair, aşağıdaki dörtlükte savaş hâlinde Anadolu’nun içinde bulunduğu duruma yer vermiştir.

(...)
Yüzlerce kül olmuş köyün üstünde
Her yanık minâre bir mezar taşı.
Her pınar binlerce şehid önünde
Bir ana-vatanın gözünün yaşı.
(...) (Tansel 1992:346-381)

Düşman orduları, Anadolu’nun her köşesini işgale ve aynı zamanda da bozguna uğratmışlardır. Hem yerleşim yerlerine hem de orada yaşayan insanlara zarar vererek ilerleyen düşmanlar geride binlerce şehit bırakmışlardır. Anavatan bu şehitlere gözyaşı dökmemektedir. Şair, bu topraklardaki her bir pınarı anavatanın gözyaşı olarak canlandırmış ve bu şekilde durumun ne kadar vahim ve acı olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Anadolu da Anadolu insanı da bu manzara karşısında gözyaşı dökmemektedir.

Mehmet Emin, şiirinin devamında savaş hâlinde sadece gözyaşı dökmeyip bütün varlığı ile savaşa katılan Anadolu insanının nasıl savaştığını anlatmaktadır.

(...)
Bu sese binlerce yiğitler koştu;
Herbiri baltaya, bele sarıldı;
Dağlarda ses veren sel olup coştı;
Yurt için sevgili yârdan ayrıldı.

Helâllik dileyip vedâ ederken
Ardından analar, kızlar ağladı;
Yolculuk değneğini alıp giderken
Gezdiği meydanlar yaslar bağladı.
(...)

Anadolu’nun hızla işgal edildiğini duyan Türk halkı kendisine yapılan mücadele çağrısına hiç düşünmeden cevap vermiş ve elinde kendisini savunup düşmana saldırmayacağı hangi tür silah varsa onu alıp savaş meydanına koşmuştur. Yurdu için sahip olduğu her şeyden vazgeçen Anadolu insanı, arkasında gözü yaşlı analar, kızlar bırakarak cephede savaşa katılmıştır.

(...)
Her boyna bir ölüm kefeni biçip

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE “ANADOLU” ve MİLLÎ MÜCADELE MANZARASI

*Sel gibi cepheye koşup geldiler;
Türk adı nâmına büyük and içip
Düşmanı te'dibe koşup geldiler.
(...)*

Türk insanının savaşa katılırken düşündüğü tek şey, yurdu için ölmektir. O, savaşa, bu gerçeği kabullenerek gitmiştir. Şair, her Türk askerinin bu onurlu ölümü kabul edişini “boyna bir ölüm kefeni biçip” söylemiyle anlatmaya çalışmıştır. Türk milleti bu uğurda bir sel olup cepheye, düşmana dersini vermeye gitmiştir.

*(...)
Bunların oradaki kadınları da,
Et turnak dökerek tarla sürdüler;
Sırtları üstünde, kağnılarında
Buraya yiyecek, top götürdüler.
(...)*

Yurdakul, şiirin yüz beşinci dörtlüğünde cepheye giden erkeklerin ardında kalan kadınların savaştaki rolünden bahsetmiştir. Anadolu kadını, tarla sürerek ve cepheye kağnı sırtında yiyecek ve top götürerek savaşa destek vermiştir. Cephedeki Türk erkeğinin en büyük yardımcısı, hem geride kalanların hayatını devam ettirmelerini sağlayacak günlük işleri yürüten hem de cephenin önündekilere yardım ulaştıran Türk kadınıdır.

İstiklâl Savaşı'ndan manzaralarını, şiirleriyle anlatan şairlerden biri de Necdet Rüştü'dür. Rüştü, “*Gazinin Destanı*” isimli şiir kitabında yer alan “*Şanlı Macera*” şiirinde Türk insanının ihtiyarı – genciyle, kadını – erkeğiyle savaşa nasıl bir yürekle katıldıklarını anlatmıştır. Şair, şiirine Anadolu'nun içinde bulunduğu durumu anlatarak başlamıştır.

*Nice günlerden beri dünyalar inliyordu:
Göğe uzanan dağlar uzaktan dinliyordu,
Soluyan namluların korkunç nefeslerini:
Topların, tüfenklerin dinmeyen seslerini!
(...)* (Gazinin Destanı 1929: 27-29)

Anadolu'da yaşanan savaş, bütün dünyayı etkileyen, ayağa kaldıran bir savaş olmuştur. Hem dünya ülkeleri hem de yeryüzü bu savaştan etkilenmiştir. Şaire göre Anadolu'daki savaş manzarası, sadece Anadolu insanını değil tüm dünyayı etkileyecek kadar kötüdür.

*(...)
Bir, içinden kanayan, volkandı Anadolu
Birdenbire sarsıldı, çalkandı Anadolu
(...)*

*Çünkü "Türk" yaşıyordu, çünkü "Türk" ölmemişti
Memleketin içinde kopunca bu velvele,
Millet sığmamıştı artık avuca, ele,
Vatan ölmeyecekti, yoktu buna ihtimal,
(...)*

Anadolu'nun işgali, Anadolu'da var olan ancak sinmiş durumda bekleyen "volkan"ın harekete geçmesine neden olmuştur. Bu "volkan" Türk insanıdır. Şair, topraklarının işgalini kabul etmeyen/etmeyecek olan Türk insanının gücünü "volkan", bu gücün ortaya çıkışını da "volkanın patlaması" olarak imajlaştırmıştır. Anadolu insanının işgal karşısında "uyuması", vatanının ölümünü beklemesi mümkün değildir. Türk yaşadığı müddetçe bu vatanın ölme ihtimali yoktur. Necdet Rüştü, bu inançta ve ülküde yürüyen Türk insanının İstiklâl Harbi'nde ele avuca sığmadan savaş meydanına koşuşunu bu imaj bağı ile anlatmıştır.

Faruk Nafiz Çamlıbel ise, Türk insanının savaşma gücünü İstiklâl Savaşı'na katılan Anadolu kadınlarından Kara Fatma'nın² hikâyesini anlattığı "*Kara Fatma*" isimli şiirinde kaleme almıştır. Faruk Nafiz, şiirinin ilk bölümlerinde nicelik olarak yetersiz olmasına rağmen nitelik olarak düşmandan çok daha kuvvetli olan Türk ordusunun zaferlere imza atabilecekken yanlış yönetimler yüzünden yenilgiye uğradığını, ancak yiğit Türk insanının bir gün mutlaka amacına ulaşacağına olan inancını anlatmıştır. Şair, şiirinin son bölümünde, bu inançla hareket eden Türk halkının yurdu kurtarmak için nasıl mücadele ettiğinden söz ederek "yiğit"lik sıfatının boş olmadığı mesajını da vermiştir.

(...)
*Bir gün geldi dayandı kemiğe artık bıçak,
Türkler dedi: "Bu işin sonu nereye varacak?
"Bizler kuzulaşınca düşman köpekleşiyor...
"Durmadan, dinlenmeden bağrımızı deşiyor...
"Köpeğin karşısında Türkoğlu kurt olmalı,
"Türk yurdu yeryüzünde Türklere yurt olmalı()*

Anadolu, tarihin her döneminde saldırıların odağı olmuş bir coğrafyadır. Bu saldırılar, şairin deyimiyle "Türklerin kuzulaşması düşman milletlerin köpekleşmesi"ne neden olmuştur. Ancak artık Anadolu insanının sinecek durumu yoktur. Şaire göre, Türk halkı, özünü hatırlayarak "kurt" olmalı ve bu toprakları ilelebet Türk yurdu yapacak mücadeleyi başlatmalıdır. Çünkü Anadolu, sadece Türklerin yurdudur ve öyle kalmalıdır.

---

² Bkz. Fevziye Abdullah Tansel, İstiklâl Harbinde Mücâhit Kadınlarımız, AKM Yay., Ankara, 1991, s.25.

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE “ANADOLU” ve MİLLÎ MÜCADELE MANZARASI

Şair, bu düşüncelerini Türk milletini Kara Fatma'nın ağzından savaşa davet ederek somutlaştırmıştır. Anadolu'nun tamamen Türklerin olmasının tek yolu, Anadolu halkının tüm fertleriyle bu uğurda mücadele etmelerinden geçmektedir. Bu amaçla, Kara Fatma şu davette bulunmaktadır:

*“Hey dullar, ihtiyarlar, çocuklar, nişanlılar:
“Sınırlarda döğüştü gürbüz delikanlılar,
“Sizler rahat ediniz evinizde diyerek..
“Böyle günde onları tek bırakmak mı gerek?
“Onların kanı var da yok mu sizin kanınız?
“Kadınlar, ihtiyarlar, çocuklar toplanınız,
“Toplanınız ki bugün ana, baba günüdür,
“Düşmanlarla boy ölçmek, Türklerin düğünüdür...”*

Anadolu insanı, bu çağrıya cevap vermiş ve yaşadığı, benliğine kavuştuğu bu topraklar için tüm gücüyle savaşmış, sonuçta zafer Türk halkının olmuştur. M. Faruk Gürtunca, Anadolu halkının zaferden sonraki hâlini “*Anayurt Bugün*” şiirinde şöyle anlatmıştır:

*(...)
Herkes atmış yüreğinden koca hicran ağını,
Kızların çehresi andırmada gül yaprağını!*

*Yaşlı gözler güler olmuş.. saçı akpak nineler,
Demiyorlar; “Senelerdir bu yürekler inler!”*

*(...)
Çeyizinin üstüne yaşlar akıtan kızlar yok,
Yok elemeler dağıtan, gam dağıtan rüzgâr yok,
(...) (Anadolu 1926:18-20)*

Düşman, Anadolu'dan atılmış, Türk milleti bağımsızlığına kavuşmuştur. Yaşanan sıkıntılar yerini sevince bırakınca Anadolu insanı için huzurlu, mutlu günler başlamıştır. Yüreklerdeki hicran ağrı çözülmüş, kızların, yaşlıların gözyaşları dinmiştir.

*(...)
Dünkü kerpiç, basık evler ne güzel şenlenmiş,
Tam otuz beş bin olan köye cennet denmiş!*

*(...)
Dümdüz olmuş o geçilmez koca dağlar, taşlar,
Şaha kalkan yüce dağlar gibi kalkmış başlar!.
(...)*

Zafer havası sadece insanları değil, Anadolu tabiatını ve köylerini de etkilemiştir. Viran köyler “cennet”e, yol vermeyen dağlar “dümdüz bir geçit”e dönmüştür. Artık dağlar değil, Anadolu insanının başı diktir.

3. Sonuç

Atatürk Dönemi Türk Edebiyatı incelendiğinde konu dağılımının edebî türlere göre değiştiği söylenebilir. Çünkü bu dönemin edebî türleri, hem konuların çeşitliliği hem de eseri ortaya koyan sanatçının tavrı bakımından farklılıklar gösterir. Öncelikle şunu söylemek gerekir ki, Atatürk Dönemi Türk Edebiyatı'nın şairleri, dönemin popüler konularını- her ne dürtüyle ele almış olurlarsa olsunlar- roman ve hikâye yazarları kadar realist olamamışlardır. Onların bakış açılarında romantik ve idealist tavır daha ön plandadır. Üslûpta farklılık yaratan bu tutum, edebî türler arasındaki konu seçiminde de farklılığa neden olmuştur. Atatürk Dönemi Türk Şiiri'nde daha çok şu temalar ele alınmıştır: Anadolu sevgisi; denizleri, dağları, akarsuları, bağları, ovaları, gölleri, şehirleriyle Anadolu coğrafyası; akşam, sabah, bahar ve genel görünümüyle Anadolu tabiatı; kadını, erkeği, çobanı, efesi ile Anadolu insanı; güzellikleri ve sorunlarıyla Anadolu köyleri; ülkü ve inkılâplar; Millî Mücadele.

Bu konuların hemen hepsi, savaştan çıkmış Anadolu halkının yoksulluk, hastalık, cehalet, haksızlık, zulüm ve zor tabiat koşulları ile uğraştığı gerçeğinden uzaktır. En genel şekliyle tabiat ve insan konularından oluşan şiirler, genellikle romantik ve idealist tavırla işlendiği için olumsuzlukları değil, gerçek ya da yalan, daha çok olumlu hâlleri aktarmışlardır. Burada, şairlerin nesnel tutumundan söz etmek mümkün değildir. Bu, dönemin siyasî ve sosyal durumunun bir sonucudur. Atatürk döneminde devlet ile sanatçının dayanışması şiirin bir politika aracı olarak kullanılmasına neden olmuş ve şiirin estetik sınırları bu duruma göre şekillenmiştir. Ele alınması gereken konular da, bu konuların nasıl şiirleştirileceğinin sınırları da bellidir. Önemli olan şiirin estetik yönü değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu, gelişmesini, çağdaşlaşmasını sağlayacak ülküyü izlemek seçip bunu Anadolu insanına ulaştırmasıdır. Yukarıda saydığımız konu başlıklarının neredeyse tamamı bu amacın araçları olmuşlardır. Bu başlıklar içinde yalnız “Millî Mücadele’de Anadolu” konusu diğerlerine göre daha farklı tutumla ele alınmıştır. Anadolu’daki mücadeleyi konu edinen şiirlerde konu “gerçek”, şairler de “gerçekçi”dir. Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, işgal, mücadele, kurtuluş ve savaşçı Anadolu insanı daha çok realist ve beraberinde romantik tavırla işlenmiştir.

Atatürk Dönemi şairleri, işgal manzarasını, Anadolu işgal edilen coğrafya olduğu için, “karanlık, ümitsiz, talihsiz, küskün, kederli, paslı” gibi tamamen yaşananı, gerçeği yansıtan kelimelerle aktarmışlardır. Anadolu’daki savaş sahnesi de gerçekte olduğu şekliyle anlatılmaya çalışılmıştır. “Top sesleri altında Anadolu”

isimli bu bölüm, “İşgal altındaki Anadolu” başlıklı bölüme göre daha hareketlidir. Çünkü bu bölümdeki şiirlerde savaş sahnesi, toprağın ve insanın yardımıyla canlandırılmaya çalışılmıştır. Millî Mücadele’de Anadolu coğrafyası, “siyah çöl”ü andırmaktadır. Bu çöldeki savaş sahnesinin görünen oyuncularını “kanlı ırmaklar, kanlı tabut, baykuş, vahşet resimleri”; duyulanları ise “Anadolu insanının ah u vahları, dua sesleri, hiç durmayan mermi vızıltıları, coğrafyaya ait unsurların, dağların, yanardağların, ırmakların, yıldızların Anadolu insanı ile ortak yaşadığı bazı duygu halleri”dir. Şairler, savaşta yaşananları Anadolu coğrafyasına ait bütün unsurları ortak bir paydada toplayarak daha etkili bir anlatım yakalamaya çalışmışlar; bunda da başarılı olmuşlardır. “Kurtuluş hikâyesi”nin anlatıldığı şiirlerde zafer coşkusunun okuyucu tarafından rahatlıkla algılanması da bunun bir göstergesidir. Zaferi yaşayan şairler Anadolu’nun işgalden kurtuluşunu “mucize” olarak imajlaştırmışlar ve bu mucizenin nasıl gerçekleştiğini anlatmışlardır. Mucizenin gerçekleşmesinin en önemli iki nedeni, Mustafa Kemal Atatürk ve Türk milletidir. Mustafa Kemal, Türk’e savaşma gücünü hatırlatarak, savaş stratejisini çok iyi planlayıp Anadolu halkını zafere odaklayarak mucize için gerekli olan en önemli adımları atmıştır. Bundan sonraki adım Anadolu halkına aittir. “Mustafa Kemal’e, Allah’a ve atalarından kalan savaş kabiliyetine” gönülden inanan Anadolu insanı, topraklarındaki manzaraya kayıtsız kalamamış ve ölüm kefenini giyerek savaş meydanına koşmuştur. Kadını, erkeği; genci yaşlısı; eli silah tutan tutmayan her bir Anadolu insanı “volkan” gibi patlamış ve hiçbir zaman vazgeçmeyeceği özgürlüğüne, bağımsızlığına kavuşmuştur. 30 Ağustos “düşmanı boğma” günü, Türk milleti için “dügün” olmuş, bu günde kazanılan zaferle “yıllarca övülecek gün” tarihe yazılmıştır. Atatürk Dönemi Türk Şiiri, işte bu gerçekleri günümüze taşıyan önemli örneklerle doludur.

Kaynaklar

- ÇAĞLAR, Behçet Kemal, (1938), “19 Mayıs”, *Ülkü*, XII, 64: 302.
- DOSDOĞRU, M. Hulusi, (1935), “30 Ağustos”, *Servet-i Fünûn Uyanış*, LXXVIII-XIV, 351: 227.
- BEKMAN, Münir Müeyyed, (1935), “30 Ağustos”, *Ülkü*, VI, 31: 64-65.
- DURU, Kazım Nami, (1936), “Afyonluların Anıtı”, *Taşpınar*, IV, 42: 109-110.
- SITKI, Guzide, (1933), “Ana Yurda”, *İzlerimiz*, 3.Kitap, 29 Birinciteşrin, s.12.
- PEPEYİ, Haluk Nihat, (1936), “Anadolu”, *Çanakkale*, İstanbul, s.62-64.
- GÜRTUNCA, M. Faruk, (?), “Anayurt Bugün”, *Anadolu*, 18-20.
- GÜRTUNCA, M. Faruk, (?), “Anayurt-Dün”, *Anadolu*, 15-17.
- Samih Rifat, (1933), “Asker Koşması”, *Türk Dili*, 1: 49.
- ATABAY, Mithat (2005) **II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’de Milliyetçilik Akımları**, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- BEYATLI, Yahya Kemal (1997) **Edebiyata Dair**, İstanbul: Fetih Yayınları.
- BAŞAR, Şüküfe Nihal, (1935), “Bizim Destanımız”, *Şile Yolları*, s.24-28.
- Feyzullah Sacit, (1933), Büyük Zafer, *Ülkü*, II, 7: 30-31.

- KILIÇÖZLÜ, Ziya, (1938), “Dalgalar Müjde Verin”, **Taşpınar**, VI, 66: 123.
- BAHA, Mehmet, (1936), “Güneş Doğarken”, **Kaynak**, Y.4, 46: 323-324.
- ORHON, Orhan Seyfi, (1934), “Hasta Adam”, **Gönülden Sesler**, İstanbul, 169-174.
- BEKMAN, Münir Müeyyed, (1933), “İnkılâp Tabloları”, **Yeni Türk Mecmuası**, I, 11: 918-927.
- Mustafa Kemal, (1933), “İstiklal Akıncıları”, **Resimli Şark**, 10: 14.
- Mehmet Emin, (1989), İstiklal Destanı, Fevziye Abdullah Tansel, **Mehmet Emin Yurdakul’un Eserleri-1 Şiirler**, T.T.K. Basımevi, Ankara, 2. Baskı, s.346-381.
- ÇAMLİBEL, Faruk Nafiz, (1989), “Kara Fatma”, **19 Mayıs**, III, 25-26: 21-23.
- Fahrettin Hamdi, (1340), “Karanlıklar İçinde”, **Anadolu Mecmuası**, 6: 244.
- İsmail Safa, (1932), “Kızıl Kefenler”, **Zindan**, 29-32.
- İŞİTMAN, İshak Refet, (1933), Kurtuluş, Ne Mutlu Bana ki: Türk Yaratıldım, s.6-9.
- Feyzullah Sacit, (1926), “Mucize”, **Türk Yurdu**, IV, 21: 253-254.
- NARLI, Mehmet (2007) **Şiir ve Mekân**, Ankara: Hece Yayınları.
- Necdet Rüştü, (1929), “Şanlı Macera”, **Gazinin Destanı**, , s.27-29.
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir, (1935), Top Sesleri, Tunç Sesleri, s.72-73.
- TOPÇU, Ümmühan, (1999) **Anadoluculuk Hareketi ve Türk Edebiyatı’na Etkileri**, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- BEKMAN, Münir Müeyyed, (1934), “Toprakta Doğanın Topraktır Kurganı”, **Yeni Türk Mecmuası**, I, 28: 1797-1798.
- GÜRTUNCA, Mehmet Faruk, (?), “Vahşet”, **Anadolu**, 69-73.
- Kemalettin Kamu, (1933), “Zafer”, **Yolların Sesi**, I, 11: 288.